

Ács Károly, a magyar-román irodalmi kapcsolatok úttörője

A magyar és a román nép – Kelet-Európa más népeihez hasonlóan – sohasem egymástól elzárva, elszigetelve, hanem évszázadokon át szüntelenül érintkezve élt. A történeti-társadalmi kapcsolatok következményeként folklórjuk is mindig egymással kölcsönhatásban fejlődött. Ez a felismerés vezetett el a magyar és a román néprajzi kapcsolatok, illetve egymásra gyakorolt hatásuk feltárához. Román írók, tudósok – Iosif Vulcan, Gheorghe Alexici és mások – utaltak írásaikban a román-magyar népköltészeti kapcsolatokra.

A román népköltészet legelső magyar méltatása, s a román-magyar népköltészet rokon vonásainak feltárása az 1848-49-es szabadságharc idejéből, Dózsa Dániel nevéhez fűződik: „Midőn reátok gondolok, mindig egy fájéretet vonul át keblemen, fülemben egy bús dalotok zeng, mely szívemet annyit vérzette, s melyből tapasztaltam legelőbb, hogy a román nép szellemében gyönyörű költészet rejlik... Azon rokon érzés, mely a ti és mi nemzeti dalainkon előmlik, lelki rokonérzelmiünket jellemzi. Európában csak ti és mi vagyunk... kiknek egy dala sincs, melyet egy búsongó fájdalom ne jellemezne, mely könnyet ne idézne az érző szemekre... A románság, mely szolgaságának hosszas súlya alatt is megőrizte nemzetiségét, s nyomorult állapotában is egy szelíd költészetet fejt ki, megérdemli a szabadságot és felvirágzást.”¹

Pár évvel azután, ahogy a román irodalom érdeklődése Alecu Russo (Alecsandri) lelkes szavai és gyűjtőmunkássága révén a népköltészet páratlan szépségei iránt felébredt, a magyar irodalomban is megtörtént ugyanez. A Duna-Tisza közén Ács Károly volt az, aki kitűnő fordításával a magyar olvasókat megismertesse az addig alig ismert román népköltéssel. Ő tekinthető a román folklór első, mondhatni „hivatásszerű” magyar tolmácsolójának, népszerűsítőjének. A nagyon sokoldalú Ács Károly költő, műfordító, népköltészeti kutató, nyelvészeti szakíró, szabadságharcos, ügyvéd, országgyűlési képviselő és földbirtokos volt.

1824. július 14-én született Kisbankházapusztán, Pereg község mellett, Pest megyében. Középbirtokos családból származott. Általános iskolai tanulmányait Ráckevén, a gimnáziumi osztályokat pedig Kunszentmiklóson végezte. Ezután bölcséleti és jogi tanulmányokat folytatott Kecskeméten. Tanulmányai során tehetségével, szorgalmával és jó magaviseletével mindenhol magára vonta a figyelmet. Nemcsak tanítónak, hanem diáktársainak szere-

tétét és bizalmát is elnyerte. Így történhetett, hogy noha tanuló társai közül az egyik legfiatalabb volt, 1841-ben Kecskeméten mégis őt választották meg az ott alakult iskolai képzőtársulat jegyzőjévé, egy évvel később pedig elnökévé, sőt e mellett még a műkedvelő társulat pénztárnokává is.

Kecskeméten diáktársa és barátja volt Jókai Mór, aki portrét készített róla. „Itt lett belőlem ember és különösen itt lett belőlem magyar író...” – emlékezett a városra Jókai, aki sok kellemes órát töltött itt Ács, Petőfi, Muraközy és más barátai társaságában. Ács első versírási kísérletei is erre az időszakra vezethetők vissza.

Mivel tanárai az oktatás iránt nagy előszere tetet fedeztek fel benne, Ácsot felkérték a Beleznaý grófi familia Pest megye gyámsága alatt álló egyik gyermekének nevelésére. Erről azonban másfél év múlva lemondott. Ekkor a francia nyelv nyilvános oktatásával és az iskolai énekkar fellépéseivel szükséges énekek elkészítésével bízták meg. Az általa írt üdvözlő versek – csupán tizenkét díszpéldányban történő – kiadásával indult meg a helyi könyvnyomtatás. Ács kezdeményezésére és közreműködésével jött létre az iskolai lapolvasó egyesület, melynek helyisége felszerelésével szintén őt bízták meg. E célból több alkalommal Pestre is felutazott, ahol megismerkedett Bajzával, aki a költői pályára buzdította. Két éven keresztül egyik szerkesztője volt a *Calliope* című iskolai hetilapnak, melynek hasábjain megjelent két verse, a *Ne lopj!* és a *Mátkaleány*, amely aztán 1842-ben a tekintélyes *Athenaeumban* is helyet kapott.

Az 1843-ban befejezett jogakadémiai tanulmányai után, Ács ellátogatott a pozsonyi Országgyűlésbe, majd 1844-ben joggyakornok lett Pesten. A magán- és váltójogi eljárásokban szerzett gyakorlatot. 1845-ben letette az ügyvédi vizsgát. Ezt megelőzően, 1845. május 6-án a Pest megyei tisztújítás alkalmával a pilisi járás tb. esküdtjének választották meg. 1848. május 8-án első szolgabíró lett Vácon. A szabadságharc kitörése után, 1849 januárjában az előretörő császári csapatok elől Kalocsára menekült. Főként Kalocsán és Kecelen tartózkodott. 1849. február 11-én a Solt Járás Választmány igazgatási bizottmánya elnökeként népgyűlést tartott. Részt vett annak az úgynevezett mozgó nemzetőrségnek a megszervezésében, amely alakulat február 28-án három ágyú 28 lövésével Foktónél visszafordulásra kényszerített egy Bajára tar-

tó császári hajót. Március közepén a sárközi mozgó nemzetőrség létszáma már 2-3000 fő volt. Kalocsai kispapok is teljesítettek szolgálatot benne Bende József teológiai tanár vezetésével. A választmány feloszlata után, 1849. március 12-én Ács Károlyt Pest vármegye főjegyzőjévé, majd május 14-én a pilisi járás főszolgabírójává választották. Május 17-én, 18-án és július 4-én kiáltványokat bocsátott ki az újoncszolgálatot és a magyar bankjegyeknek teljes értékben történő elfogadását illetően. A szabadságharc bukása után tíz hónapon keresztül bujdosott. Külföldre akart menekülni, de elfogták és Pestre vitték. 1852. május 5-én kötél általi halálra ítélték, amit kegyelemből hatévi várfogságra változtattak. Fogsága idején – amit Josefstadtban töltött – nyelveket tanult. Ács nagyon jó nyelvérzékkel rendelkezett, két-három hónap alatt megtanult egy nyelvet. Összesen tizenhárom nyelvet sajátított el, köztük a törököt és a román is. Szabadulása után Pesten, *Seltenreichné* leánynevelő intézetében kapott állást, nyolc éven át a magyar nyelv és irodalom tanára volt. Ez idő alatt több írását is közzétette a *Kis Pajtások* című füzetekben és az *Ifjúság Lapjában*.

Ő volt a magyar biztosítási rendszer egyik leglelkesebb képviselője. A biztosítási eszme népszerűsítésére egy népies költeményt is írt (*Biztosítsd javaidat!* – 1862), amelyről Pákh Albert, a költő jó barátja, a *Politikai Újdonságok* című lap egyik számában a következőket írta: „Vajha az iskolákban a tanítók könyve nélkül megtanulnatnák a gyermekekkel!”. E kívánság teljesítése érdekében Ács versét három román népballada fordítással együtt kiadta és ezer példányt ingyen bocsátott a néptanítók rendelkezésére, elnézést kérve tőlük, hogy „heterogén tárgyakat” vegyített össze a füzetben. E ténykedésével Ács kettős célt akart elérni: egyrészt anyagi alapot teremteni a fordítások megjelentetésére, másrészt széles körben elterjeszteni őket. A tanítókhöz eljuttatott példányokkal végül elérte a célját, a román népballadák gondos tolmácsolásával érdeklődést keltett a román népköltészet iránt. Később különböző biztosítási társaságoknál lett vezető tisztségviselő, 1857-ben az Első Magyar Általános Biztosító Társaság igazgatósági jegyzője, majd a Pannonia Biztosító Társaság titkára.

Ács Károlyt egyéb dolgok is foglalkoztatták. A soroksári Duna-ágon létrehozandó gőzhajózás például már 1861-ben felkeltette érdeklődését, és végül megvalósításában 1863-ban ő maga is közreműködött.

1861-ben és 1865-ben a szentendrei választókerületben országgyűlési képviselővé választották.

Az 1880-as évek végétől a közélettől visszavonultan, ráckevei birtokán élt. 1894. március 1-jén halt meg Budapesten. Végrendeletében vagyona egy részét Ráckeve községre hagyta egy gazdasági iskola létesítése céljából. Tizennyolcezer koronát pedig a Magyar Tudományos Akadémiára hagyott. Hagyatékából épült a ráckevei Ady Endre Gimnázium elődje, a mezőgazdasági iskola.

1857-ben barátjával, egykori tanuló társával, Jókai-val karöltve „a hazában lakó nemzetiségeknek a magyarral

testvéresítését, egyszersmind azok irodalmának megismertetését tűzvén ki célul, e tekintetből az irodalom terére lépett.”² Több hazai lapban a szerb és a román népköltészetet, nyelvet és irodalmat értekezések és fordítások formájában mutatta be az olvasóközönségnek. Hogy ez irányú tevékenységével milyen nagy sikereket ért el, arról az 1858-as és 1859-es években megjelent szerb és román méltatások tanúskodnak, amelyek a magyar lapokban is napvilágot láttak. *Boerescu*, akkori román igazságügyi miniszternek hozzá intézett ilyen leve, a magyar lapokban is megjelent.

Költeményeit, cikkeit a következő folyóiratok közölték: *Athenaeum* (1842), *Vasárnapi Újság* (1856, 1859), *Magyar Sajtó* (1857), *Szépirodalmi Közlöny* (1858), *Kalauz* (1858), *Nővilág* (1857-1858), *Napkelet* (1860), *Hon* (1865), *Igazmondó* (1871). Kiemelném *A román népköltészet* című cikket, amely a *Magyar Sajtó*-ban jelent meg. Ebben a román irodalom fejlődését gátló társadalmi viszonyok ismertetésekor sokoldalú tájékozottságról tesz tanúbizonyosságot: „*Mai napig is a vagyonos osztály és értelmiség képzésére hivatott előkelő családoknál majdnem általában, a francia nyelv és műveltség bitorolja a nemzetinek tiszteletes előjogait, s csak nehezen enged helyet a sokáig háttérbe szorítottak. S innen könnyen megfejthető, miért nem igen tudott a világ napjainkig a dunai fejedelemségekről és románokról; s miért nem volt képzete azon vidékeken felszerdülő nemzeti irodalomról. Ellenben az most már valóban, mégpedig meglepő alakban feszülő félben van, küzdőn a kezdetnek mindazon nehézségeivel, miken a művelt irodalmú nemzetek színvonalán álló bármely népnél át kellett esnie.*”³ Utal arra is, hogy miért irányult érdeklődése a népköltészet felé: „*A népköltészet a néppel együtt születik; eredete tehát a rendszeres irodalom létesülését mindenütt jóval megelőzi, s benne nem az egyén, hanem a nemzet egyetemes érzelmei, fölfogása nyilatkozván, valamely nép irodalma jellemének ismertetésénél – úgy hiszem – leghelyesebben járunk el, ha annak régebbi idők szellemében gyökerező dalait, balladáit, legendáit stb. megelőzőleg közöljük, hogy így az olvasó fokként vezéreltessék azon állápontra, melyet az illető nép az irodalom egyenjogú világában jelenleg elfoglal.*”⁴ Szól arról, hogy August Kotzebue román népköltési gyűjtéseit használja fel, de tud arról is, hogy Vasile Alecsandri elszánta magát arra a munkára, hogy azon dalokat, balladákat, melyek a román nép szájában élnek, összegyűjtse. Ezután – fordítását is közölve – bemutat egy román dalt, amit a Târgoviște melletti hídnál egy koldustól hallott. Ez után arról ír, hogy a román népköltészetben gyakran találkozunk Jupiter, Merkur és Venus római istenekkel (s nem ritkán, szentekként). A román népköltészetben a *sas* ritkán vagy soha, a *sólyom* pedig annál gyakrabban fordul elő. Ugyanebben a cikkében, Ács Károly elmélyült tanulmányozáson alapuló fejtegetést folytat a román balladák és népdalok zöld falevél motívumáról. A *zöld levél* – mint írja – *a román legbenső valójából ered. Az előszeretettel minden iránt, ami zöldellik és virul, átment a népdalba. A falevél, melyet zenész, énekmondó megszólít, jellemzi a tárgyat, amit megénekelni akar. Ha hősről van szó,*

ott áll fölül a tölgylevél; a rózsák és a viola levelek szerelmi történetet sejtetnek; a fenyő „zöld levele”, melynek éppen semmi levelei sincsenek, halálesetet vagy egyéb valami borzasztót ígér. A népköltészeti darabok ismeretlen szerzőktől származnak és meglehetősen régiek. Közöttük és az első költői kísérletek között több mint egy évszázad van.

Kiválóan sikerült fordításaiból Ács egy füzetet, könyvecskét is kiadott. Itt említendő a *Virágok a román népköltészet mezejéről* című, 1858-ban napvilágot látott kötete, mely az első magyar vállalkozás a román népköltészet bemutatására. Az előszóban a következőket olvashatjuk: „...A román népnek költészeti termékeit tartja kezében az olvasó; népéit, melynek millióival évezredes történeti kapocs fűz bennünket össze; népéit, melynek millióival úgyszólván egy házfödél alatt lakunk; népéit, melynek erkölcsi és szellemi életét eddigelé oly kevéssé ismertük, oly kevéssé méltányoltuk... Alig van érdekesebb valami, mint e nép jellemének tanulmányozása dalai körében, mert azok természete minden hajlamát, génusza minden sugarát hűn tükrözik. Megbecsülhetetlen kincstárjai azok a gyöngéd érzelmeknek, a föllengző eszméknek, a történelmi ismereteknek, a babonás véletleneknek, a régi szokásoknak, legfőképp az eredeti szépségeknek, s valóban méltók arra, hogy a román nemzet dicsőségének örök címeül világ elejébe hozassanak.”⁵

A nagy gonddal és alapos jegyzetekkel ellátott kötet néhány népballada- és népdalfordítást tartalmaz azokból a tolmácsolásokból, amelyeket Ács Károly korábban már különféle folyóiratokban közölt. Valamennyi legenda, ballada és dal, amely kis könyvében szerepel, évszázadokon keresztül nemzedékről nemzedékre szállva élt tovább. Szerzője egyiknek sem ismert. „A nép teremtette azokat, mely ihletéseit papírra nem tevő azért, mert még sem írni, sem olvasni nem tud. És e nép megérdemli, hogy Aleksandri Vazulnak igazat adjunk, midőn így szól: a román született költő. Füllengző képzelem s érzékeny szívvel áldva meg a természetétől, lelke minden titkát kellemes dallamok s rögtönzött költeményekbe önti ki.”⁶

Ács azokat a darabokat vette be gyűjteményébe, amelyek tartalmukkal és művészi értékükkel érdeklődésre tartanak számot a magyar olvasókörzés körében. Kötetében a következő legendák szerepelnek: *Marioara Florioara*, valamint *Negru vajda* és *Manoli*, a balladák közül pedig: *A román Gruje-Grozován*, *Az átok*, *Brankovanu Konstantin*, *Alimos Tamás*, *István vajda*, *A szellem* és a *Kodrán*. A dalok címét nem adja meg, csak római számmal jelöli a könyv fejezeteinek megfelelően (X., XI., XII., XIII.). Nagy érdeme, hogy a balladák után közli az Aleksandri-kötet bőséges jegyzeteit, sőt esetenként meg is toldja azokat, a maga történelmi és néprajzi tanulmányai alapján szolgálva magyarázatokkal a hazai olvasónak. A román *Gruje-Grozován* című balladánál például kitér Nicolae Bălcescu adataira a *Magazinul istoric pentru Dacia* című kiadványból és az ott közzé tett oklevelekre is, annak igazolására, hogy miként váltak a törököktől fosztogatott és a földesuraktól kizsárolt román jobbágyok szegény legényekké. A személyrabság

eltörlése után is színtoly kevéssé volt biztosítva a paraszt a zsarolástól, hogy a zsidánycsinék nem szűntek. 1755-ben például a „dáciai történelmi tár” közleménye szerint tízezerre ment azon parasztok száma, kik az ekét odahagyták és fűtykössel kezökben keresték kenyereket – írja Ács. A lefordított balladák és dalok túlnyomó többségéből a román nép hazaszeretetét és a török vagy tatár elnyomók elleni szabadságharcokban tanúsított hősiességét ismerhetjük meg. E balladák hősei a török iga ellen vívott függetlenségi harcok hősei: Ștefan cel Mare (*Purcsel dombja*), a hazájáért saját magát és fiait is feláldozni kész Constantin Brâncoveanu (*Brankovanu Konstantin*), a szegénylegényből lett törekvő hős, *Codran* és a többiek.

Ács Károly fordításai elsősorban irodalomtörténeti jelentőségűek, de művészi értékek is felcsillannak bennük. Nézzük csak a *Szellem* című fordítást!

Mogyorófa zöld levele!
Mircsa ballag a hegyekre
S egy lány jó szembe vele,
Korsócskát hoz a kezében
Forrásvizzel telve szépen:
„Lányka, hadd igyam csak, állj meg”.
- Nem, nem, bátya, eressz, kérlek,
Mert a kedvesemtől félek.-
„Ne félj, lánykám, semmit tőle,
Ha azért haragba jőne,
A baltámmal földre verném
És a földbe betemetném.”
- Menj a völgybe, a forrásnál
Vizzel telve egy korsó áll,
Én meritém meg kezemmel,
Szállj le és a szomjad verd el.
De belefűj s vess keresztet,
Mert vízben szellem lehet,
M megbüvölheté azóta
Az átkozott vénanyóka.

Mircsa a lánynak köszönve,
A forráshoz ment a völgybe
S meglelé a korsót telve;
Ámde keresztet nem vete
S nem fűjt bele a korsóba,
Hanem mohón fölhajtotta,
És az első hörpéntésre
A lány után vágyat érze,
Amint másodsor hörpéntett,
Megborzadt és jéghideg lett,
A harmadik hörpéntésre
A forrásnál halva dőlt le.
Szellem volt a vízben ... menjen
A pokolba az a szellem!

A fordítások értékét növeli az a körülmény, hogy a költő eredetiből ültette át azokat magyarra. E fordítások ugyanakkor, mint *Dávid Gyula* helyesen rámutat, jórészt magukon hordozzák a XIX. század első felének verseselési fogyatékoságait,⁷ ugyanakkor már érezni rajtuk Petőfi és *Arany* népiességének megteremkenyítő hatását. A balladák fordításánál Ács arra

törekedett, hogy felidézze a magyar népballadák hangulatát, de mégse távolodjon el az eredetiek szövegétől, formai sajátosságától. Ezzel magyarázható, hogy a balladafordítások művészi értéke megőrződött és manapság is élvezettel olvashatók. Csak helyenként találkozunk régies, elavult kifejezésekkel. Jó példa erre a *Kodrán (Codreanu)* című ballada részlete:

Domnule, măria ta,
   Uram, nagy uram, fejedelőm,
 Jur pe Maica Precista!
   Szűz Máriára esküszöm,
 Eu creștini n-am omorât-
   Hogy egy keresztényt sem öltem,
 Vreun creștin de-l întâlneam
   Mióta betyár lettem.
 Averile-i împărțeam,
   Ha keresztényre akadtam,
 Cu doi cai de-l apucam,
   A vagyonát megosztottam;
 Unu-i dam, unu-i luam,
   Ha két lovával találtam,
 Mâna-n pungă de-i băgam,
   Egyiket neki meghagytam;
 Jumătate-o deșertam.
   Ha foglyommá lett tíz level (leivel)
 Unde vedeam săracul,
   Tőle csak ötöt vettem el;
 Îmi ascundeam baltagul
   Ha valahol szegényt láttam,
 Și-n chimir mâna băgam
   A baltámat félre dugtam,
 Și de cheltuială-i dam.
   Tüszőmbe tettem kezemet
 Iar unde zăream turcul
   S útjára adtam költséget.
 Mult îmi ardea sufletul
   De ha törököt láttam meg...
 Pân ce-i retezam capul.
   Belsőmben felforrt a mérleg-
   Fej nélkül maradt a féreg.

Ács tudatosan kereste a kapcsolatot román írókkal. Mint egyik balladafordításának lábjegyzete is elárulja, baráti viszonyban volt Atanasie Marienescuval, az erdélyi román népköltészet első gyűjtőjével, akinek 1859-ben megjelent gyűjteményéből le is fordított egy darabot, az *Ileana Braileană*-t. Mint a fentiekből is kiderül, tanulmányozta Vasile Alecsandri népdalgyűjtő munkásságát is. Fordításai főként az ő gyűjtéséből származnak. Később fordítás-antológiát állított össze az egész román költészetből, amelyet 1865-ben eljuttatott Koós Ferenc bukaresti református lelkész barátjához. „Összes románból fordított költeményeit három díszes kötetben elküldötte volt hozzám, hogy adjam át Kuza Vodának. El is vittem azonnal a Kotrocseňy-zárdába, ahol Kuza nyaralni szokott. E költemények Bolintineanu román költőhöz kerültek.”⁸ A költő megbetegedésekor (Bolintineanu a Pantelimon kórházba került) a kéziratnak nyoma veszett. Ács Károly román költészeti fordításaira utal

egyébként *Román népköltészet* című cikkének utolsó előtti mondata: „*Kostaki Konaki költeményei az egyetlenek azon időkből, melyek nyomtatásban megjelentek. Majd közlendünk belőlük példányul az akkori ízlésnek.*”⁹

Ács Károly balladagyűjteményét a későbbiekben a román népköltészet ismertetései, méltatásai és főként magyar fordításai, hosszabb-rövidebb időközökben, megszakítás nélkül követik. Még egy év sem telik el és Zilahy Károly a szilágysági románokról szóló cikkében a következőket írja: „*Népdalaikban, melyek kedélyüket, nemzeti életüket és történetüket egészen visszatükrözik, sok szépség és igaz érzés található, s idevéve azon tűnődő, örökké szomorú melódiát, melynek lágy zengésében egy ezred története szól, ezeknél valami megragadóbbat gondolni nem igen lehet... A román népköltészetet népismereti tekintetből és saját irodalmunk érdekében mentől nagyobb figyelemre méltatnunk, szükséges.*”¹⁰ Mailand Oszkár pedig „a román nép leányának lelki világáról” szólva így vélekedik: „*Bájos kis világ ez: a parasztnő hamisítatlan lelkének világa, mely madárdal-, erdőzúgás-, szellősúgással van tele, s valami kimondhatatlan sejtelmes gyöngédséggel, mely virágillatot lehel s harmat üdeségével hat a lelkére.*”¹¹ Kádár Imre kis balladás-kötete mellett, Bartók Béla az, aki igen korán hozzákezd a román népdalok (s így természetesen a szövegek) gyűjtéséhez. A román népköltészet tudományos feltárásában tehát neki is része van. Román barátokra talál és egyik legnagyobb alkotását, a *Cantata profana*-t román népballadára írja. Később a kelet-európai népköltészetet bemutató különböző antológiák (Csuka Zoltán, Nagy László, Kiss Károly munkái) mellett a román népköltészet alkotásai is egyre inkább ismertté válnak. Feltétlenül megemlítenedő Domokos Sámuel gyűjteménye (*Betyárok tűzénél*, Budapest, 1959), valamint Faragó József *Legszebb román népballadák* (Bukarest, 1960), valamint a V. András János és Domokos János által közösen szerkesztett *Kihajtott a bükk levele. Román népballadák és népdalok* (Budapest, 1961). Az utóbbi kötet célja az volt, hogy a román népballadák legősibb rétegétől, a tündéries-mesés elemeket, motívumokat tartalmazó balladáktól kezdve a lírai dalok különböző műfajain át, a csúfolódó-csujogató rigmusokon keresztül a román népeletet tükröző alkotásokig a lehető legteltesebb képet adjon a román népköltészet történetéről. Célját sikerült is megvalósítania, mert a könyv a korábbi gyűjteményekhez képest többet, teljesebb képet adott. A szakember számára – mint arra a könyv bevezetőjét író Ortutay Gyula rámutatott – „*tanulságos lehet az a költői hajlékonyság, amellyel a román népköltészet (s ebben más és más módon rokon minden népköltéssel) a maga motívumait átülteti az egymástól eltérő műfajokba. Ezek a motívumok lehetnek egyszerű formai elemek, költői kezdőképek, formulás hasonlatok, amelyek egyébként felbukkannak a lírai és epikus dalokban, a szokásokhoz kapcsolódó énekekben, de lehetnek tartalmi, nagyobb egységek is.*”¹²

A könyv Bartók Béla, Bajor Andor, Csanádi Imre, Gulyás Pál, Ignác Rózsa, Illyés Gyula, Jancsik Pál, Jánky Béla, Jékely Zoltán, Kádár Imre, Kányádi Sán-

dor, Kiss Jenő, Majtényi Erik, Salamon Ernő, Szemlér Ferenc, Székely János, Tóth István, Veress Zoltán és Ács Károly fordításait tartalmazza, akitől a *Dojnak és dalok* című fejezet két balladát is közöl (*Hej, bárcsak szeretőm volna* és *Dal*).

A hatás és az átvétel sohasem egyoldalú, hanem kölcsönös. A magyar folklórban éppen olyan szép számmal vannak román hatások, mint ahogy a román folklórban is sokféle a magyar átvétel. „A hatás a magyar folklórban nem szegényedést, hanem gazdagodást eredményezett: nem színtelenné és jellegtelené, hanem mindenütt, ahol megvalósult, tartalmilag is, formailag is változatossá és különlegessé tette a magyar folklórt.”¹³

1858-ban megjelent népköltészeti gyűjteményének megjelenése után, Ács Károly 1871-ben kiadta *Még három román népballada, függelékül a Virágok a román népköltészet mezejéről* című munkáját, mely a *Burcsel dombja, A nap és a hold* és az *Iliana Brailana* című balladákat tartalmazta, ráadásul pedig, még egy írást bemutatott az olvasónak, a már említett *Biztosítsd javaidat!*. E kis füzet egyik lábjegyzete elárulja, mennyire szívügyének tartotta Ács a román balladafordításainak kiadását.

A népköltészet szépségei mellett, Ács Károly a gyakorlati élet velejáróiról sem feledkezett meg. 1859-ben a nyelveket, köztük a románt népszerűsítve, nyelvtani és társalgási útmutatót állított össze a magyar, német, olasz, román, cseh, szlovák és szerb nyelvet megismerni óhajtok számára. (*Magyar, német és szerb beszélgetések otthon és úton; Magyar, német és cseh-tót beszélgetések otthon és úton; Magyar, német, olasz, román, cseh-tót és szerb beszélgetések otthon és úton.*) Ezekben megismertet az egyes nyelvek betűivel és az azoknak megfelelő hangok kiejtésével, a szófajokkal, a nyelvi sajátosságokkal, a közmondásokkal. Az egyszerűbb mondatokkal kérdés-felelet, igenlés és tagadás formájában foglalkozik. A társalgáshoz szükséges szókinccsel különböző témakörök-ből állította össze. Köszönetet mond többek között Atanasie Marienescunak, aki – mint írja – a román rész összeállításában a segítségére volt.

Ács Károly társalgási könyveinek célszerű és gazdag tartalma általános elismerést váltott ki és úttörőnek tekinthető a maga nemében. Az Olasz Tudományos Akadémia is elismerő levéllel tisztelte meg érte. A Szerb Matica folyóirata, a *Letopis*, a szerb irodalom és népköltészet magyar tolmácsolóit méltatva, *Kondor Lajos* után Ács Károly nevét emelte ki.

Ács mindvégig lelkesen fáradozott azon, hogy a román nép irodalmát a magyar közönséggel megismertesse, mint azt több méltatója kiemelte. „... Ács Károly tetőtől talpig becsületes, sokoldalúlag képzett, tudományos férfit, értelmes, tevékeny, szilárd jellemű, következetes és megpróbált hazafi, ki hona és a nép boldogságáért minden áldozatra kész. Ő mint tanár s volt nevelő gyakorlati ismeretekkel bír a nevelés és oktatás terén, s különösen elhanyagolt népnevelésünk felkarolását hathatósan sürgeti, - mint volt bíró és közigazgatási hivatalnok a leglelküismeretesebb s legemberibb eljárást tanúsítja, - mint volt országgyűlési képviselő teljesen megfelelt választói

bizalmának, - mint igazgatási tisztviselő a biztosító társulatnál szorgalom-, ügyesség- és szakavatottsággal működik, - mint író igen gyakorlatilag hatott a nemzetiségi súrlódások kiegyenlítésére és így a nemzetiségi kérdés szerencsés megoldásának útját tetteg egyengeté, - végre mint emberbarát számos jótettel halmozá el embertársait.”¹⁴ – emlékeztek meg róla barátai.

„Ács életét és munkásságát különösen jelentőssé teszi az egyetemes szellemi élet történetében, az a szeretet és lelkesedés, amellyel a román népköltészet szépségeit bevitte a magyar irodalomba, s még hozzá olyan korban, az abszolutizmus sötét napjaiban, mikor a politikai emlékek nagyon kedvezőtlen levegőt terjesztettek a szellemi közlekedés számára.” – írta róla Bitay Árpád.¹⁵

Ács Károly „alkotása maradandó, hisz ő tette meg az első határozott és céltudatos lépéseket azon az úton – a román-magyar irodalmi kapcsolatok kiépítésének útján – melyre, nyomában, oly sokan léptek” – jegyezte meg Dávid Gyula¹⁶. *Román fordítói munkássága nagyon is „korszerű dolog”* – írta Domokos Sámuel – *haladó cselekedet volt, mégpedig Bălcescu és Kossuth testvéri kézfo-gásának szellemében.*¹⁷

Ács úttörő jellegű népköltészeti gyűjteménye után, 1877-ben jelent meg a *Román népdalok* című gyűjtemény a Kisfaludy Társaság gondozásában, Iosif Vulcan szerkesztésében.

Jegyzetek:

1. Dózsa Dániel: Levél a románokhoz. Ellenőr, Kolozsvár, 1848. szeptember 5.
2. Ács Károly rövid életrajza. Összeállították barátai, Pest, 1865, p. 6.
- 3., 4. Magyar Sajtó, 1857. szeptember 9., 213 sz.
- 5., 6. Ács Károly: *Virágok a román népköltészet mezejéről*, Pest, 1858, p. III., IV.
7. Dávid Gyula: *A román népköltészet első magyar fordítója, Ács Károly /1824-1894/*, Utunk, 1954. április 23., 17 sz.
8. Koós Ferenc: *Életem és emlékeim 1828-1890*, II. kötet, Brassó, 1890, p.109.
9. Magyar Sajtó, 1857. szeptember 9., 213 sz.
10. Zilahy Károly: *Szilágysági románok, Vasárnapi Újság*, Pest, 1859, 150.
11. Mailand Oszkár: *A román néphit és népköltészet jellemző vonásai. A Kisfaludy Társaság Évlapjai, Új folyam*, 32. k. 1897-98, Budapest, 1900. 127.
12. *Kihajtott a bükk levele. Román népballadák és népdalok. Szerkesztette V. András János és Domokos János*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1961, p. 7.
13. Faragó József: *Népköltészeti kapcsolataink kutatásáért*, Korunk, 1959, p.1309
14. Ács Károly rövid életrajza. Összeállították barátai, Pest, 1865, p. 8.
15. Bitay Árpád: *Ács Károly /1824-1894/*, Cultura, Cluj, 1924, 3 sz., p. 268.
16. Dávid Gyula: *A román népköltészet első magyar fordítója, Ács Károly /1834-1894/*, Utunk, 1954. április 23., 17 sz.
17. Domokos Sámuel: *Százéves gyűjtemény*, Előre, Bukarest, 1958. december 14-i szám.